

V prejšnjih stoletjih, še preden je bilo Letvansko na reki Niemen in Poljsko na Visli združeno v eno kraljestvo, glasil se je jezik letvanski, tudi po obalih spodnje Visle; samostojno ljudstvo Rusi ali Pruteni so tam stanovali. Do 13. stoletja ohranili so svojo neodvisnost, pa tudi pagansko vero.

(Prih. dalje.)

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

47. Posebna osoda je bila, da 24. dec. 1860 — skor o smerti Metelkovi — prinesó Novice sostavek: „Ozir na dozdanje slovenske alfabete — dovzete in ponujane“, ter v njem pomenljive besede: „Pri vseh novarijah je nasebna primernost najbolja priporočba . . . Ni nam treba na dolgo in široko preiskovati in dokazovati vzrokov, zakaj je izmed znanih dveh novarij za slovenski alfabet pred in po gajici ena za vselej že padla, druga se pa, pri vseh ponudbah in prestrojih, le še ne zasadí“.

Perva dveh novarij, ktera je po teh besedah padla za vselej, je bila Metelčica; drugo pa je snoval več kot trideset let Jožef Poklukar, korar stolne cerkve, bivni c. kr. učenik moralne in pastirske vednosti (r. v Gorjah l. 1791, u. v Ljubljani l. 1866). Sprožil jo je bil po Novicah že l. 1849 popraševaje: „Kako dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravopisa slovó dali“? Odgovori mu prav šaljivo tedaj Podlipski v Sloveniji, in potem v Novicah: „Pišimo, kakor smo pisali“. Poklukar vendar snuje in sklada svoj pravopis, ter naznanivši ga v Novicah l. 1851 dá posebej na svetlo nemško knjižico: „Ankündigung eines Universal- oder Welt-Alphabetes, mit Beigabe eines Brevi manu-Vorschleges des slovenischen Alphabetes als Probe. Laibach, 1851. 8. S. 42.“ — Poslal je bil neki to svojo osnovo v Mnihov in v Moskvo, pa od nikoder ni bilo ne duha ne sluha o njej. Stroji jo sam ter vedno prenareja, in l. 1860 jame zopet ponujati svojo „poskušnjo novih domestivnih čerk za slovenski alfabet“ (Novic. l. 34. 48.), kar mu v 52. l. Abecedar (menda spet Podlipski t. j. P. Hicinger) razun drugih resnic pové tudi, da „prepozno je misliti na vpeljavo le nekterih domestivnih čerk, če še toliko ugodnih, ker nam — Slovencom — že terka na duri . . . Cirilica“. — L. 1861 dá Poklukar tretji in zadnji natis svoje abecedne poskušnje v Novice s pristavkom, da bode omenjeno delo pod naslovom: „Allgem. Slov. und Universal- oder Weltalphabet“ z „analitiko in sintetiko lat. alfabeta“ v ljubljanskem muzeju za 3000 glđ. na ponudbo. — Vem, da so tedaj nekteri, siti vse abecedarije, smeje popraševali, jeli on ponuja toliko svoto, ktero je celó v svoji oporoki odménil

za dobrotne naprave?! — Metelko pa je v svoji Pismenici o Poklukarjevi poskušnji zapisal si te-le besede: „Potreba poprave čerkopisa je seosebno v slovenskem narečji silno velika, in vsako delo, katero pomaga to popravo prej dognati, ima gotovo velike zasluge“.

Kar je v svoji abecedi cenil Metelko naj više, to mu je v omenjenem oziru (Novic. 1860 l. 52) grajal Abecedar naj hujše: „pologlasnik, češ, da je namestoval mu sam vse petere glasnice ojstro naglašene, ravno kakor nekdanji gimnazijalni adjunkt tudi vse šestere učenike (naglaškane), kadar je kterega zmanjkalo v kterem koli višjem ali nižjem razredu; da pologlasnik, ki je bil tako rekoč serčna žila vse te znajdbe, prav za prav ni bil družega, kot le peto kolo tega novočerskega voza“ (str. 416). — Toda — le gimnazijski vodja vé, kako vgoden je „adjunkt“, kadar oboli ta ali uni „profesor“, in — le voznik vé, kako dobro je peto kolo, kadar se potre mu — četerto!

Jako je čislal Metelkota gimnazijski ravnatelj J. Nečasek, in kadar koli je o njegovem godu prišel mu čestitat, dobil je vselej 10 gld. za ubožnico gimnazijsko. Po smerti Metelkovi je l. 1860 koj 3. jan. v zgodovinskem društvu priobčil zanimive čertice iz njegovega življenja, v „Programm u. Jahresbericht d. O. Gymn. S. 58“ pa po virih sam skerbno sestavil mu spomenico ter kratko pa dostojno popisal življenje, lastnijo in delovanje njegovo. V tem spisku so poleg že znanih reči brati tudi besede: „— überdiess verfasste Metelko mehrere Uebersetzungen und kleinere Aufsätze, welche in den Mittheilungen des historischen Vereins für Krain enthalten, einzelne noch im Manuscripte (z. B. eine sloven. Literatur-Geschichte) vorhanden sind.“ —

L. 1852 je dr. Miklosič pisal v „Lautlehre der neuslov. spr.“ str. 230: „Der vocal *r* lebt im slovenischen fort... Die neuslovenischen grammatiker sind indessen nicht zur erkenntniss der vokalischen Natur des *r* gelangt, indem sie serce, terpeti und sogar kardelo (jarnik) schreiben; selbst Metelko hat sich, wie es scheint, von der altslovenischen schreibweise bestimmen lassen, dem vocal *r* einen halbvocal beizugesellen, den er dem *r* vorsetzt: sm[•]rt, obgleich jer im slovenischen ausnahmslos dem *r* nachgesetzt erscheint; bloss in den für die ungarischen Slovenen gedruckten büchern wird richtig srce, trpeti u. s. w. geschrieben, so dass auch hier die einfalt richtiger sieht als der verstand der verständigen..“ — Po Miklosiču so očitali Metelku to isto profesorji A. Lesar (Jahresb. U. Realsch. 1861), J. Macun (Novic. l. 1862), V. Jagić (Književnik I, 1.) itd. — „Morebiti je ravno ranjki Metelko v svoji sicer izverstno izdelani slovnici največ pripomogel, da se nismo do sedaj pravega poprijeli, ter po krivi neki misli, kot da ne bi poznal samoglasne narave te pismenke, v njegovo (!) slovnico str. 3 pisal je: t[•]rd, sm[•]rt, p[•]rst i. t. d., kot da bi bil pred *r* polglasnik, kar

pa ni res. (Glej Miklosič vergl. Lautlehre str. 227. 230)“. Tako odgovarjajo tudi Novice l. 1862 na vprašanje: „Zakaj izpuščajo tihi *e* in pišejo črko *r* kot samoglasnik“? — Da pa to ni res, in da je *r* osamel po zatrenji sprednjega ali naslednjega pravega glasnika, uči po Boppu Miklosiču nasprot A. Schleicher in to naj vsem, ki ne verjamejo, ó pri-liki skaže stric slovanski! Človek, kateri gledé na slovansko vzajemnost ni tolikanj zoper pisavo kolikanj zoper uk, bi celó po borbi, ki je vsled tega nastala v novoslovenščini (Vid. Učiteljski Tovarš 1864. Novice 1862. 1864. 1865), poredno djal z Miklosičem: „dass auch hier die einfalt (Metelko) richtiger sieht als der verstand der verständigen“!

L. 1862 piše v Novicah str. 399 Levstik naznanovaje Miklosičev staroslovenski slovar: „Miklosič vedno tudi sam še napreduje . . . Vedno napredovanje kaže dušno zmožnost, ostajanje dušno medlost. Čuditi se je tedaj Metelku, da od leta 1825, kar je bil dal med ljudi svojo zares globoko premišljeno, za tiste čase jako učeno, če tudi po Dobrov-skem osnovano slovnico, potlej do smrti nej nič velicega spisal, ali vsaj spisanega popravil, pomnožil.“ — Iz doslej razkazanega je pač slehernemu očito, da Metelko nikakor ni „dušno medlel“, marveč napredoval marljivo do zadnjega če tudi bolj natihoma delovaje, in da so nasprot preresnične besede, ktere je v Drobtincah l. 1862 str. 75 pisal o njem iskreni Slomšek:

„Koliko je častiti Franc Metelko za čisto slovenščino storil, nam kaže njegova mojsterno zložena pismenost, nam pričajo Metelkove mnogoverstne zbere in dela. Tihemu potoku podoben, ki lepe senožete in ravne polja rosí, je delal Metelko do svoje sive starosti kakti naš drugi Dobrovski. Bil je Metelko ves Slovenec, in pa Doleneec. Bodi mu slava!

Spomini na Dunaj in okolico.

Posnel po svojem dnevniku Josip Levičnik, ljudski učitelj.

(Dalje.)

Moje načelo:

Kar lepega vidiš, hvalevrednega slišiš, koristi-
nogo skušaj, napiši! — Po tej poti otmeh marnikej
pozabljivosti, in postavljaš hkrati sam sebi stalni
spominček po priložici latinski: „Littera scripta
manet“, ali po našem: „Zapisana čerka ostane“.

Od Zidanega mosta naprej sprémljajo popotnika namest višnjeve Save krotki valovi štajerske Savine, ob katere obrežjih se vije železnica mimo slovečih rimskih toplic (Römerbad) in mimo Laškega terga (Tüffer, stari Tiberium) proti Celji. To mesto, že o času Rimljanov stoječe pod ime-nom „Kludia Celeja“, je tako prijetno, da zasluži za ogledovanje vsaj